

NANA

EKVTIMISJVILI

HET
PERENVELD

Vertaald door Mario Molegraaf

2019 Prometheus Amsterdam

In een buitenwijk van Tbilisi, daar waar de straten geen namen hebben maar de buurt in blokken en nummers is onderverdeeld, stuit je er op één die toch een naam heeft: de Kertsjstraat. Naar bezienswaardigheden, historische gebouwen, monumenten, fonteinen zoek je hier vergeefs. Heel de tooi van deze betonbouwwoestenij bestaat uit panden als het instituut voor lichte industrie, een langgerekt paleis van marmer op een met dennen omzoomde hoogte, waar grote, brede trappen naartoe leiden, of de in de loop van de jaren verschenen gebouwen als de kleuterschool, de middenschool, de voormalige ATS-telefooncentrale, het bevolkingsbureau, het warenhuis en de debielenschool, die in feite internaat voor geestelijk gehandicapte kinderen heet.

Het is onduidelijk wie indertijd, 1974, in Sovjet-Georgië, het idee kreeg de straat te vernoemen naar Kertsj – de stad op het Oekraïense schiereiland de Krim, die er beroemd om is dat daar op een mooie oktoberdag in het jaar 1942, toen een bries de nog zomerwarme zee liet rimpelen, de nationaalsocialisten 160.000 mensen gijzelden en ombrachten. Maar hier zijn geen schepen te zien en evenmin waait een wind vanuit de Zwarte Zee. Het is voorzomer, de zon brandt, hittedampen

stijgen op van het asfalt, de enkele schamele esdoorns verdorren. Af en toe rijdt een auto langs, en wanneer een van de in het rond liggende honden er zin in heeft, rent hij keffend achter het voertuig aan, tot de volgende bocht, blijft staan, kijkt het weemoedig na, om dan om te keren en weer bij zijn broeders in het stof te gaan liggen.

Anders dan in Kertsj heb je in de Kertsjstraat geen helden. Indertijd, toen de Wehrmacht begon de inwoners van de stad, de joodse en de niet-joodse, te vernietigen, boden de in Kertsj omsingelde Sovjetsoldaten verbitterd verzet. Maar uiteindelijk werden ze verslagen, en dat was misschien de reden dat de Sovjetregering de stad toen de oorlog voorbij was geen heldenstatus heeft toegekend. De stad kreeg geen hulpelden van de staat en moest op eigen kracht weer worden opgebouwd. Pas drie decennia later werd Kertsj tot heldenstad uitgeroepen, en in Tbilisi werd de Tianeti-autoweg tot Kertsjstraat omgedoopt, vermoedelijk omdat Tianeti tot dan toe geen Sovjetheldendaden had volbracht.

De ooggetuigen van de 'Grote Vaderlandse Oorlog' die in de Kertsjstraat en omgeving woonden, namen langzaam afscheid van hun leven. Oude mensen, die de oorlog hadden meegemaakt, trokken op feestdagen hun uniformen met onderscheidingen aan, gingen de straat op, om de knokige borst naar het zonlicht te strekken en met bedachtzame passen heen en weer te wandelen.

Bij velen hing een Stalinfoto in de woonkamer. Ze waren trots op de overwinning, en wanneer weer een

van hen deze wereld moest verlaten, keek hij heel ongerust naar de achterblijvers. Zij, de stervenden, lieten hun een verwilderd geboorteland na.

Hun kinderen en kindskinderen vervolgden in de woonblokken in de Kertsjstraat, in de belendende betonbouw in de stijl van Tsjechië en Moskou, of in de chroesjtsjovka's met de lage plafonds hun leven, en de wegen die zij aflegden beperkten zich nog steeds tot de dagelijkse gang tussen woning, kleuterschool, school en werk.

Na het afbrokkelen van de Sovjet-Unie raakten deze wegen in de war: sommige mensen zetten geen voet buiten de deur, anderen waren graag buiten op het erf en op straat, of deden dag en nacht mee aan betogingen en stakingen, enkelen haalden de Stalinfoto van de muur, en anderen zijn voortijdig uit het leven verdwenen.

Op een dag in de voorzomer staat Lela in het badhuis onder de warme waterstraal, het hoofd gebogen, de schouders een beetje opgetrokken.

'Ik maak Vano dood.'

Ze knijpt de ogen dicht en beweegt zich niet.

'Komt u maar gerust om me te arresteren!'

Lela draait de waterkraan dicht. Het dampt in het badhuis. Ook haar magere, rood geworden lichaam dampt. Als een draadkabel tekent zich haar ruggengraat af, die het smalle bekken en de veel bredere schouders verbindt.

'Ik breng hem om...' Ze trekt haar kakikleurige hemd

over het hoofd. Op het sjofele houten stoeltje, broos geworden door in bad te staan, ligt een stukje zeep en een kam met tanden eruit. Ze pakt de broek van de leuning en glipt erin, doet haar hemd erin en maakt de riem vast.

‘Niemand zal me arresteren, ze zullen zeggen, die spoort niet helemaal... Hoogstens brengen ze me naar het gekkenhuis. En wat dan nog? Daar zat Ghnazo ook... En nu loopt hij weer vrij rond...’ Lela strijkt haar vingers door het korte haar en schudt zich als een natte hond.

Met een knal vliegt de deur open. Lela herkent een klein, zacht silhouet.

‘Ben jij daar?’ Het is Irakli, die zich aan de deurklink vastklampt. Lela trekt haar sokken over haar natte voeten.

‘Dali roept je, de hele tijd al!’

‘Wat wil ze dan?’ Lela maakt haar gymschoenen vast. Door de tocht verstuift de damp, in de deur staat de kleine jongen met zijn grappige puntoren, de ogen opengesperd. Hij snakt naar adem.

‘Kom, vlug... De kinderen zijn boven, op de vierde, op de bedden, ze komen niet naar beneden... Dali redt het niet meer.’

Buiten brandt de zon, nergens een mens. Ze lopen over het sportterrein naar het hoofdgebouw.

In de hal met de mozaïektegels wacht hun een aangename koelte. Aan de muren hangen een paar lege vitrines. In eentje is een rode brandblusser bevestigd.

Lela neemt de trap naar de vierde verdieping en snelt

de lange gang door, uit de achterste kamer schalt Dali's schrille stem.

Een paar maanden geleden heeft het internaat van het ministerie nieuwe houten bedden gekregen – als humanitaire hulp. De oude, zware ijzeren bedden werden naar de vierde verdieping gebracht, naar een kamer waar de druppels van het plafond kwamen. Dat ging al lang zo, ook toen de kamer er nog uitzag als een kamer en de kinderen er moesten slapen. Er werden werklieden bij gehaald die het dak repareerden, maar het hielp niets. Ze kwamen een tweede keer, een derde keer – zodra het regende, sijpelde water door het plafond, en langzamerhand legde iedereen zich daarbij neer. De kinderen vonden het prachtig naar boven te lopen als het regenachtig was en elkaar de plassen door te jagen. Sindsdien stonden er overal teilen en emmers om het druppelende water op te vangen, dat vervolgens enthousiast uit het raam of van het balkon werd gegooid. Nadat de oude ijzeren bedden bij de emmers en teilen waren beland, ging het vertrek beddenkamer heten. Nu was het volkomen onmogelijk de kinderen de kamer uit te jagen, want er was in het internaat niets leuker dan op deze ijzeren bedden dartelen, liefst als het regende.

Nog maar kort geleden was het kleine balkon, het enige aan deze kant van het gebouw, afgebroken. Betonbrokken, de balkonleuning, leiplates donderden de diepte in. Alleen de stalen balken staken nog uit de muur. Je kon van geluk spreken dat de internaatkinderen, die op het sportveld aan het voetballen waren en

vlakbij rondrenden, niets was overkomen. De directrice en het bestuur waren veel te opgelucht om zich te storen aan het afgebroken balkon. In de dagen erna verdwenen de balkondeur en het kozijn. Vermoedelijk dacht iemand: waarom een balkondeur wanneer het balkon niet meer bestaat. In de beddenkamer gaapte nu een deurgroot gat in de muur, waardoorheen de heldere hemel, de populieren en het naburige woonblok te zien waren.

In eerste instantie krijgt Lela de indruk dat Dali met de kinderen vangertje speelt, maar al snel wordt duidelijk dat ze vertwijfeld achter de kinderen aan loopt die haar steeds weer ontglippen. De kleine compacte vrouw is vandaag toezichthoudster van dienst. Het roodgeverfde lichte haar omlijst haar hoofd als een heiligenschijn, en vanwege de martelgang die ze met de ravottende kinderen doormaakt had ze allang tot schoolheilige moeten worden gewijd.

‘Wegblijven daar!’ roept Dali. De kinderen lachen en zitten elkaar achterna.

‘Moet je toch eens kijken... Ik zet het met draad af, en toch krijgen ze het open! Ik word gek van ze!’

In de hoek staat Vaska te glimlachen. Hij is vijftien, door zijn lichaamsbouw lijkt hij jonger, een zigeuner. Toen hij op het internaat kwam, was hij acht. Zijn oom heeft hem gebracht, een donkergetinte man met groene ogen. Kettingroker. Tatoeages op de behaarde handen. Hij liet zich nooit meer zien.

Vaska had zich, net als Irakli, vanaf het eerste moment aan Lela gehecht. Ze zorgde voor hem en nam

hem in bescherming tegen de andere bewoners, voor wie elke nieuwkomer een buitenkansje was. Later is er iets voorgevallen. Lela weet nog dat ze die avond alleen op het sportveld waren achtergebleven. Dali was indertijd verslaafd geraakt aan een Zuid-Amerikaanse tv-serie waarin schoondochter en schoonmoeder een bittere strijd voerden. Geen enkele aflevering mocht worden gemist, ook de kinderen raakten bij het relatiedrama betrokken en kropen met Dali voor de buis.

Hoe het is gegaan, weet Lela niet meer. Ze herinnert zich alleen nog dat ze naar de perenbomen toe gingen en de broeken lieten zakken en hoe zacht Vaska's lichaam was, zacht en voorzichtig... en dat zijn puntige bekkenbeenderen stoorden. Ze kusten elkaar. Vaska wist hoe een tongzoen ging. Ze zeiden geen woord. Niet bij de eerste keer en ook later niet, toen ze elkaar telkens weer op het perenveld troffen.

Lela had niet kunnen zeggen wanneer dit alles begon te veranderen, sinds wanneer ze Vaska met verachting bejegende of waarom ze hem voortdurend wilde uitkaffen. Vaska heeft zich nooit verzet en neemt haar gedrag gemoedereerd op. Hij glimlacht. Dat glimlachen kan Lela niet velen. Ze heeft de neiging zich op hem te storten om de glimlach van zijn gezicht te slaan. Zijn glimlach is gewoon niet weg te krijgen.

Zijn eerste tijd op het internaat is hij nog volkomen onopvallend met de anderen omgegaan, zonder deze grijns op zijn gezicht. Hij hield zich ook nog niet afzijdig, had nog niet die vreemde verre blik. Pas later begon hij ineens met zijn glimlach, een beetje spottend

en ondoorgrondelijk. Je weet nooit of hij binnenpretjes heeft, hij iemand uitlacht dan wel eigenlijk helemaal niet in de stemming is om te lachen.

‘Wat sta je er stom bij!’ snauwt ze hem af. ‘Kun je haar niet helpen?’

Vaska kijkt Lela met zijn lichtgroene ogen aan en mompelt iets onverstaanbaars.

Voor het deurgat verdringen zich de kinderen. Twee staan er pal naast. Pako, een dreumes van zes met korte zwarte broek en Mickey Mouse-T-shirt, balanceert op de stalen balken als een koorddanser.

‘Ik heb toch gezegd dat jullie je hier nooit meer mogen vertonen?’ roept Lela. ‘Ik neem jullie te pakken en kieper jullie één voor één naar beneden. Dat verdienen jullie!’

De kinderen stuiven weg. Als Pako Lela ziet, verdwijnt de koorddansersglimlach van zijn gezicht. Bijna had hij zijn evenwicht verloren, maar met zijn uitgestoken kleine handen vindt hij meteen weer houvast in de lucht en balanceert op de smalle stalen balken voorzichtig richting kamer. Hij heeft de rand nog niet bereikt of Lela pakt hem al bij de kraag, tilt hem hoog op en houdt hem naar buiten, als wilde ze hem naar beneden gooien. Pako wordt bleek, hij vertrekt zijn kin alsof er iets uit zijn gezicht valt, en trappelt hulpeloos de leegte in.

‘Moet ik je loslaten? Ja?’ Lela schudt hem door elkaar. Hij probeert zich aan haar vast te klemmen.

‘Wil je soms je nek breken?’

Ze trekt Pako naar binnen en laat hem los. Hij rent

weg, een kleine snelvoetige kever met wie ze een spelletje op leven en dood hebben gespeeld en die nu, vrijgelaten, de plaat poetst.

‘Ik waarschuw jullie! Laat Dali met rust!’ brult Lela.

Vaska is verdwenen. Irakli drijft de kinderen als schapen de kamer uit, de laatste is Stella met haar uitstekende billen en de kromme, dunne benen. De coltrui heeft ze in de maillot gestopt. Dali gaat op een van de ijzeren bedden zitten, het traliewerk geeft mee onder haar zware achterwerk, ze zakt bijna tot op de grond en roeit naar houvast zoekend met de armen. Irakli helpt haar omhoog te komen. Haar rode heiligenschijn is toegetakeld, haar gezichtsuitdrukking nog gekwelder dan anders, ze ademt zwaar.

‘Ga maar, waar wacht je op, zeg Zizo dat ze me een slot moet bezorgen... daarover hebben we het al een eeuwigheid. We moeten de verdomde deur afsluiten, anders zien we ze nog vallen, en dan helpt tieren niet meer!’

Irakli zet het op een rennen. Dali doopt haar hand in een regenemmer om het voorhoofd te koelen. ‘Ik kan niet meer...’ zucht ze, maar ineens schiet haar iets te binnen.

‘Wanneer je iemand tegenkomt,’ krijst ze Irakli na, ‘moet je ze vertellen dat ze onmiddellijk naar de eetzaal moeten komen!’

Lela staat aan de rand en kijkt de afgrond in. Ze stelt zich voor hoe ze Vano naar beneden duwt. Eerst is hij verbaasd, een seconde lang denkt hij: een ongeluk... Maar dan, als hij de grond onder de voeten ver-

liest en de leegte achter zich gewaarwordt, kijkt hij Lela aan. Door de brillenglazen heen wil hij zich aan haar vastklampen, maar hij kan in haar gezicht geen spijt bespeuren. Lela staat er kalm bij en kijkt toe hoe de geschiedenisleraar van de vierde verdieping de diepte in stort. Vano vertrekt zijn kin net zoals Pako – alsof er iets uit zijn gezicht valt. Zijn blik is hulpzoekend op Lela gericht, als was het nog niet te laat voor zijn redding, maar Lela zegt alleen: ‘Sterf toch, klootzak die je bent!’ Vano knalt op de cementhoop, reutelt.

‘Hier, het slot,’ hoort ze de stem van Irakli. Wanneer ze omkijkt, is Dali verdwenen.

‘Ze heeft gezegd: wie afsluit, moet haar de sleutel brengen. Maar ja... het slot hier stelt ook niet veel voor, Zizo heeft het van de brievenbus gehaald.’

Lela inspecteert het piepkleine slot.

‘Wie laat zich daardoor tegenhouden...’

Ze sluit de deur af met het brievenbusslotje en geeft Irakli de sleutel. Ze rammelt een beetje aan de deur, niet hard, slechts zoals bijvoorbeeld Stella met haar geringe krachten het zou doen.

Naast elkaar gaan ze de gang door. Irakli komt tot aan haar schouders. Lela steekt een sigaret op. Uit een kamer komt Stella gelopen, bangig, ze weet niet waar ze heen moet.

‘Naar de eetzaal!’ roept Irakli. Het meisje stuift weg.

‘Ga je mee telefoneren?’ Irakli kijkt Lela aan.

‘Je werkt me langzamerhand op de zenuwen, heb je dat niet door? Slijm toch niet de hele tijd tegen haar! Doe toch niet zo nederig!’

Buiten op de brede stoep heeft de gymleraar Avto zijn felblauwe busje geparkeerd. Uit het gebouw van de administratie komt Sergo, een rozegekleurde lap onder de arm, gevolgd door Kolja die slepende voeten en een trekkend hoofd heeft. Zijn leeftijd laat zich moeilijk schatten, hij zou tien maar ook vijftien kunnen zijn. Bij hem zie je meteen dat hij zwakzinnig is, denkt Lela, bij sommigen zie je dat, bij sommigen niet. Aan Sergo zie je het bijvoorbeeld niet, aan Irakli ook niet.

‘Naar de eetzaal, onmiddellijk! Sergo, Kolja!’

Sergo doet alsof hij Irakli niet heeft gehoord en loopt door.

‘Waar ga je heen?’ roept Lela.

‘Naar de kiosk!’ antwoordt hij, zonder zich om te draaien.

‘Wat wil je dan bij de kiosk?’

‘Ik breng er een jurk heen. Heeft Zizo me gevraagd.’

Als een goochelaar trekt hij plotseling de lap onder zijn arm tevoorschijn, draait zich om en gaat voor Lela staan, als was hij zelf voor de dag getoverd.

‘Geloof je me niet?’ Hij houdt de jurk voor zich. ‘Staat me wel, hè?’

‘Pas op dat je niet wordt ontvoerd!’ Lela loopt door.

Zizo, de directrice van het internaat, en buurvrouw Saira, die aan de overkant van de straat haar kiosk heeft en goedkope spullen verkoopt, doen vaak zaakjes met elkaar. Saira’s schoonzus rijdt regelmatig naar Turkije en brengt allerlei prullen mee, en Zizo koopt af en toe bij Saira. Ook de roze jurk vond ze leuk, maar toen bleek dat de jurk haar niet paste en nu wil ze die naar haar terugbrengen.